

**Senosios
Vilniaus spaustuvės
ir knygynai**

APIE PARODĄ

Nuo seniausių laikų Vilnius garsėjo turtingu kultūriniu gyvenimu. XIX a. viduryje sostinėje suklestėjo fotografijos menas. Šio amžiaus pabaigoje miestas buvo laikomas vienu svarbiausių Lietuvos kultūros, mokslo ir meno centrų. Čia veikė bibliotekos, muziejai, teatrai, vyko koncertai, buvo organizuojami labdaros renginiai. XX a. pradžioje panaikinus lietuviškos spaudos draudimą, Vilniuje kūrėsi įvairios draugijos, laikraščių redakcijos, pirmosios lietuviškų knygų leidyklos ir spaustuvės, buvo atidaromi knygynai.

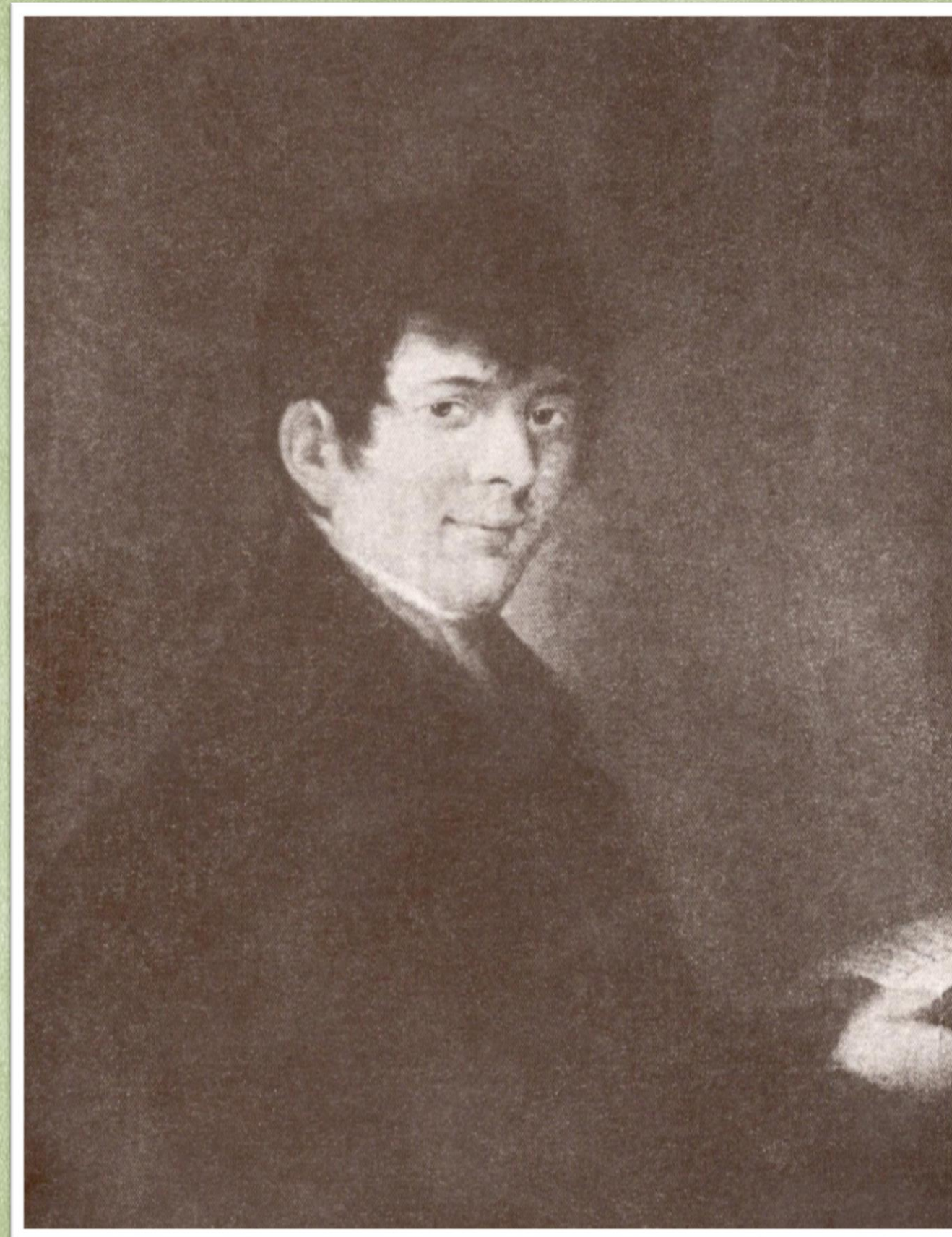
Šioje parodoje, remiantis sostinės kultūriniam gyvenimui skirtais leidiniais, pristatomos senosios Vilniaus spaustuvės ir knygynai, veikę XIX a. – XX a. pirmoje pusėje.

JUOZAPO ZAVADSKIO SPAUSTUVĖ (1805–1940)

Ryškesnį pėdsaką XIX a. Vilniaus spaudos istorijoje paliko spaustuvininkas ir leidėjas Juozapas Zavadskis (Józef Zawadzki, 1778–1838), knygininko verslo mokėsis Vroclave, Poznanėje ir Leipcige. 1803–1838 m. spaustuvininkas gyveno Vilniuje. J. Zavadskis buvo gerai žinomas Vilniaus visuomenei, ypač su universiteto aplinka susijusiai inteligentijai. Jo ryšių platumą lėmė ne tik universiteto tipografo statusas, bet ir išsilavinimas, apsiskaitymas, mokėjimas bendrauti.

Juozapas Zavadskis. Nuotr. iš kn.: Jogėla, Vytautas. Karališkosios spaustuvės istorija: spaustuvei AB „Spauda“ 430 metų. – Vilnius, 2004, p. 59.

1803 m. atvykęs į Vilnių J. Zavadskis dirbo Jano Floriano Bitšo (Jan Florian Bietch) knygyne. 1805 m. liepos 1 d. Pijorų kolegijos patalpose įsteigė mažą spaustuvėlę.

Pirmoji Juozapo Zavadskio spaustuvė. Nuotr. iš kn.: Jogėla, Vytautas. Karališkosios spaustuvės istorija: spaustuvei AB „Spauda“ 430 metų. – Vilnius, 2004, p. 61.

Moderniomis spaustuvės technologijomis ir pavyzdiniais leidiniais susidomėjo Vilniaus universiteto vadovybė. Universitetas J. Zavadskiui pardavė senosios savo spaustuvės inventorių ir suteikė oficialų Vilniaus spaustuvininko vardą. J. Zavadskis sujungė šią spaustuotę su savąja, gavo teisę spausdinti universiteto leidinius. 1805–1828 m. spaustuotė veikė Šv. Jono gatvėje, Vilniaus universiteto rūmuose.

Stanisław Filibert Fleury. Blagoveščenskaja (dabar Šv. Jono) gatvė ir Šv. Jonų bažnyčios varpinė. XX a. pr. Nuotr. iš kn.: Stanisław Filibert Fleury, 1858–1915: fotografijos. – Vilnius, 2016, p. 121.

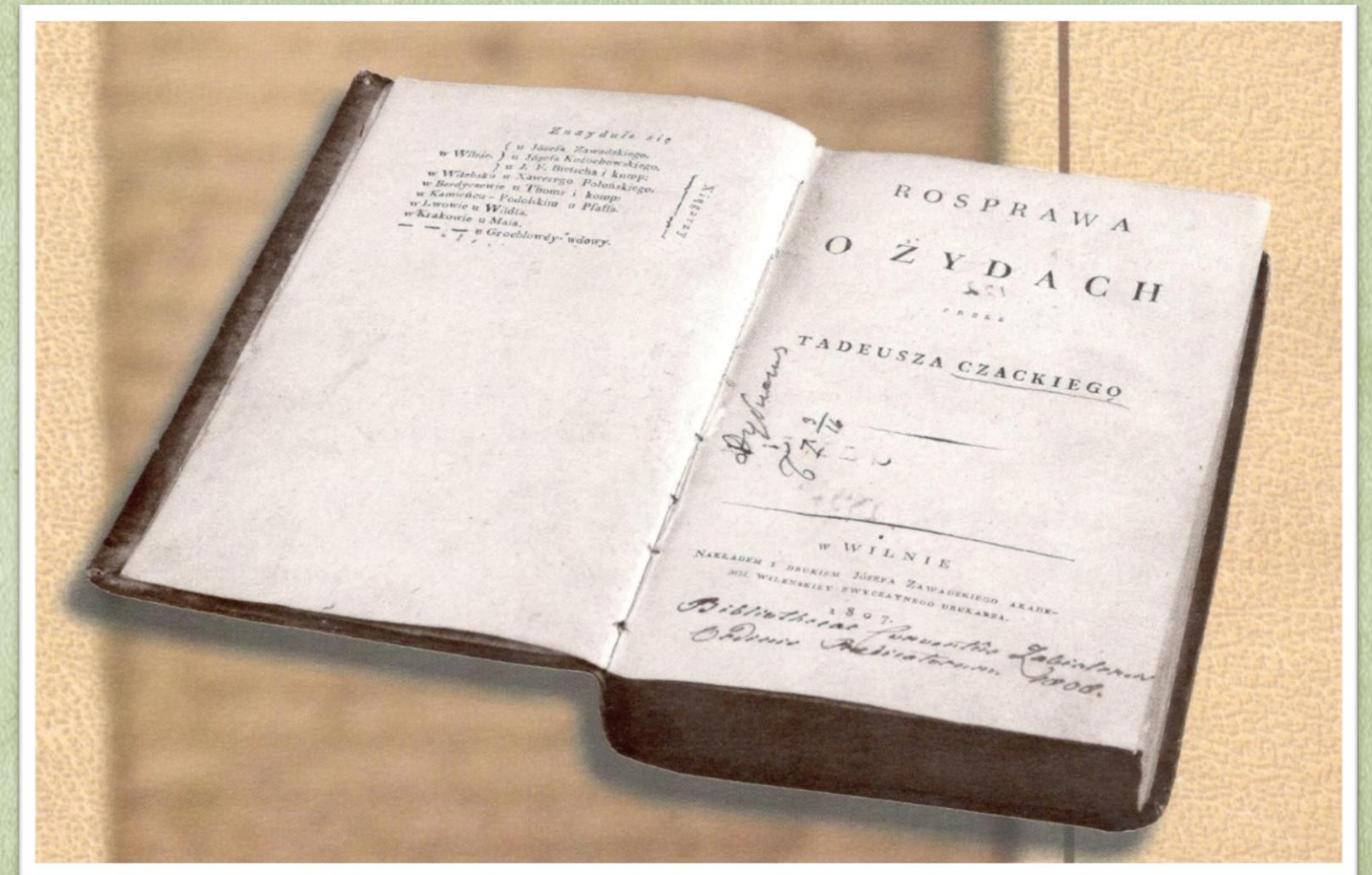
1828 m. dėl nesutarimų su universiteto vadovybe, spaustuvė buvo perkelta į Olizarų (buv. vyskupo Kosakovskio) rūmus, esančius tuometiniame Bernardinų skersgatvyje (dabar Maironio g. 1 kiemas).

Zavadskių rūmai. Iliustracija iš: <https://bit.ly/3vv8ffp>.

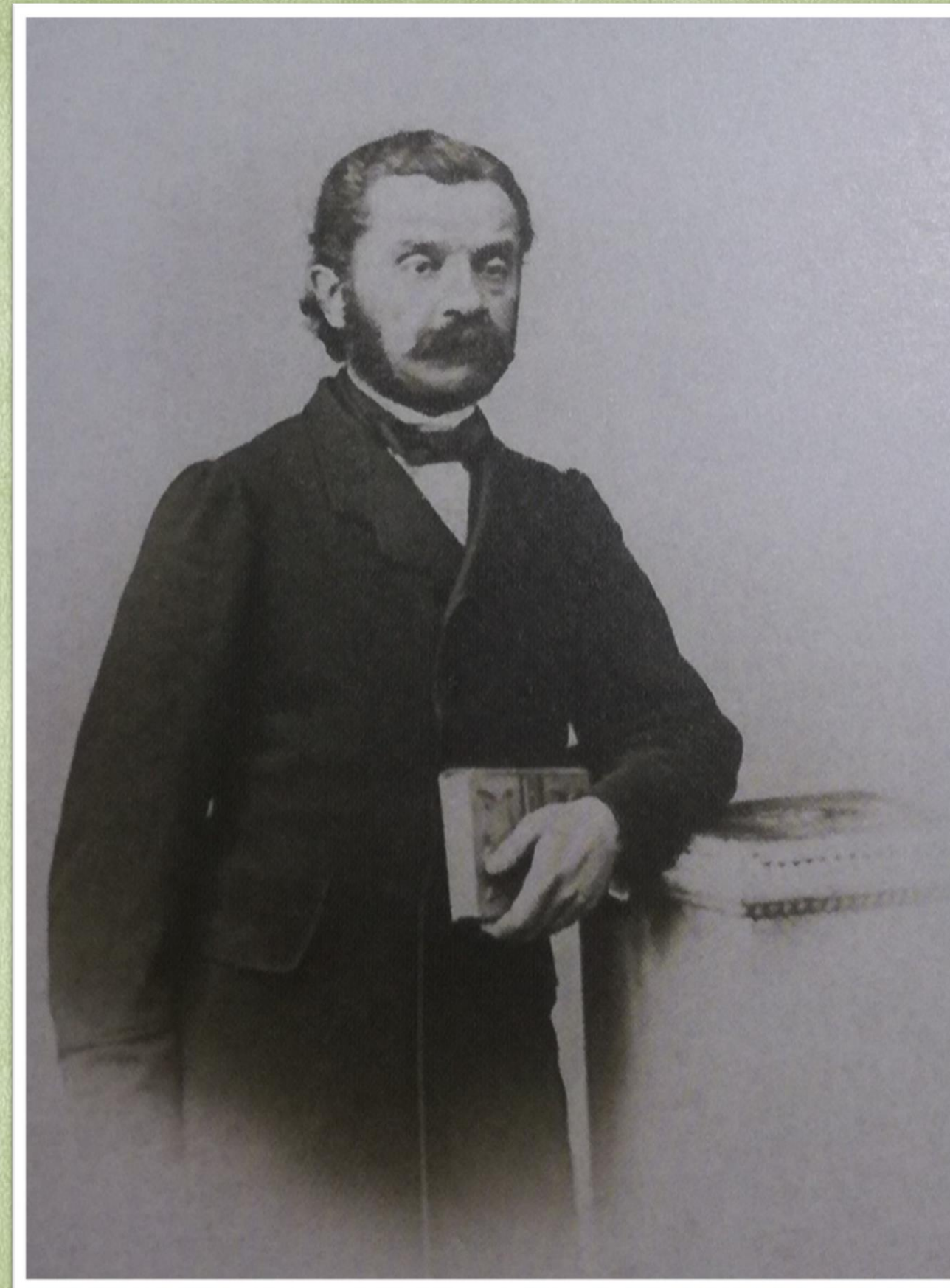
J. Zavadskis neketino tenkintis spaustuvininko, pasyviai laukiančio, kol autorius atneš rankraštį, vaidmeniu. Suvokdamas savo, kaip kultūros kūrėjo, paskirtį, jis siekė tarpininkauti tarp autoriaus ir skaitytojo, daryti įtaką spausdinamų leidinių asortimentui. Jis rūpinosi ne tik spaudos kokybe, technika, bet ir spausdinamų leidinių kalba, rašyba, ieškojo autorių, gerų vertėjų, korektorių, rankraščių perrašinėtojų.

J. Zavadskio spaustuovės leidinys. Nuotr. iš kn.: Jogėla, Vytautas. Karališkosios spaustuovės istorija: spaustuvei AB „Spauda“ 430 metų. – Vilnius, 2004, p. 65.

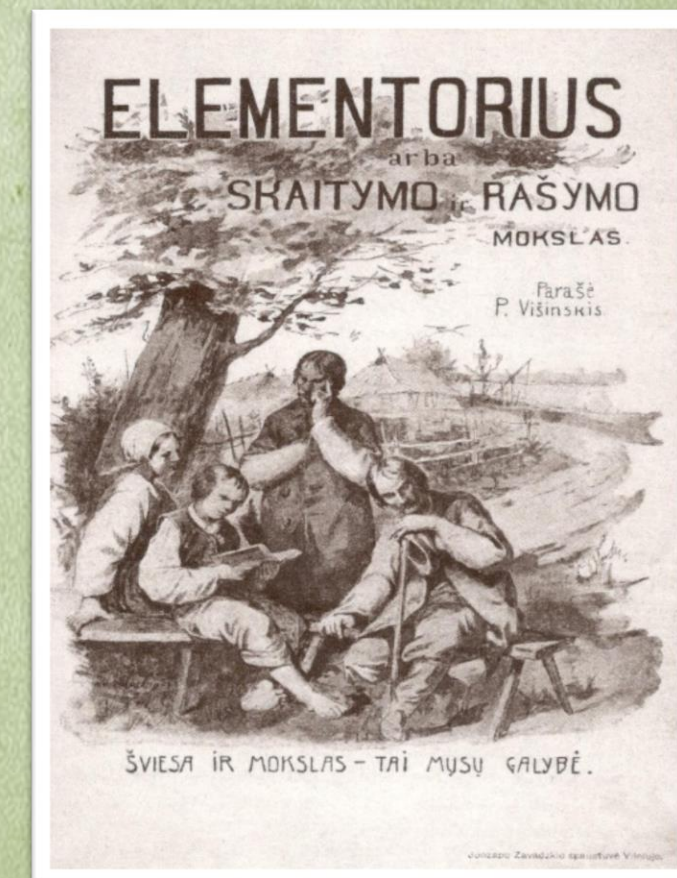
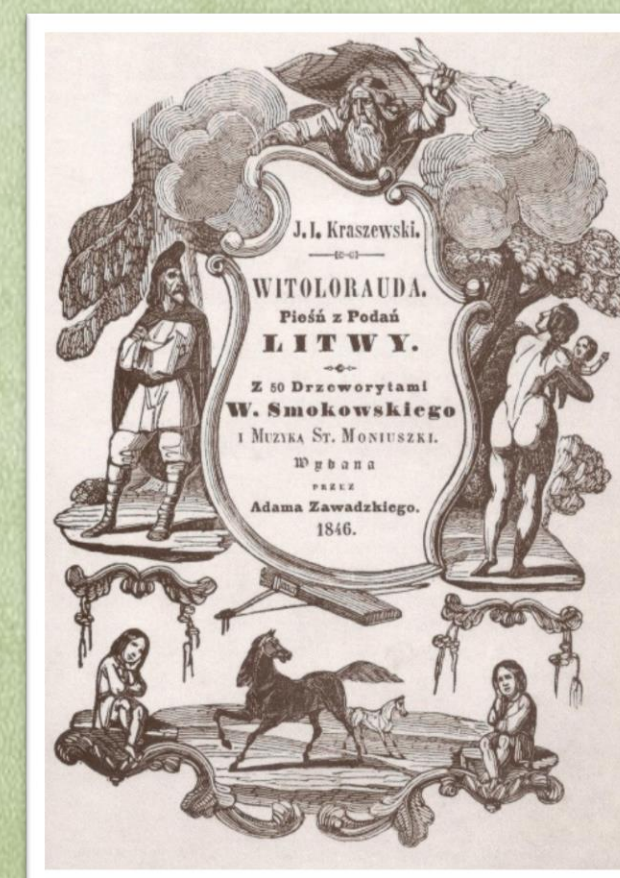
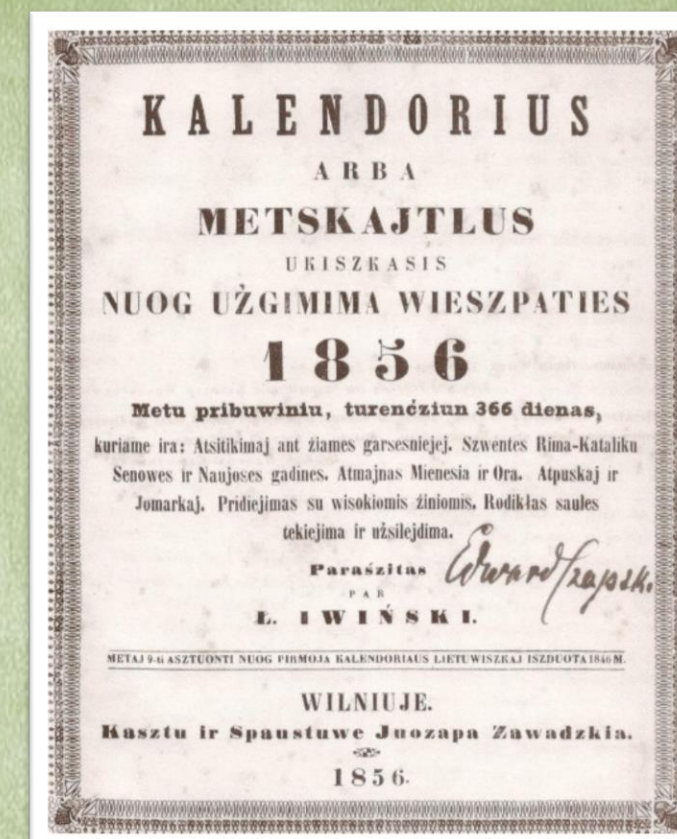
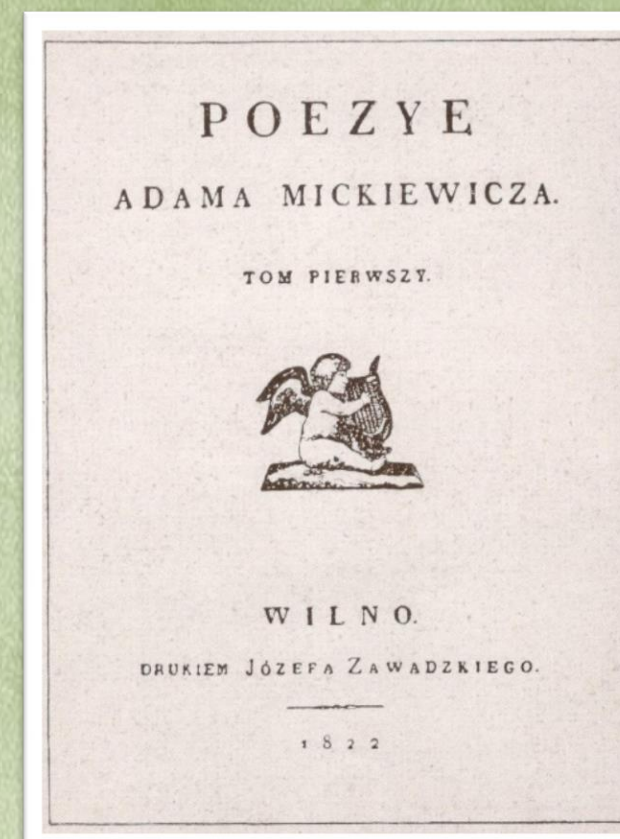
Po tėvo mirties 1838–1875 m. spaustuvei vadovavo sūnus Adamas Zavadskis, 1875–1891 m. – sūnus Feliksas Zavadskis, 1891–1940 m. – jų palikuonys. Jų poligrafijos įmonė ir knygynas iki 1940 m. buvo vadinami Juozapo Zavadskio vardu. 1940 m. liepos 31 d. Zavadskių spaustuvė sovietų valdžios buvo nacionalizuota, sujungta su Kauno „Spindulio“ spaustuve. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui kai kurie spaustuvės įrenginiai buvo išgabenti Minsko kryptimi. Spėjama, kad jie buvo vokiečių aviacijos subomborduoti. Vokiečių okupacijos metais spaustuvė, pavadinta „Švyturio“ vardu, tęsė savo veiklą.

Spaustuvininkas ir leidėjas Adamas Zavadskis. Nuotr. iš kn.: Čaplinskas, Antanas Rimvydas. Vilniaus istorija: legendos ir tikrovė. – Vilnius, 2010, p. 408.

Zavadskių spaustuvė leido kalendorius, laikraščius, mokslo, meno, religijos knygas įvairiomis Europos, hebrajų, arabų kalbomis. Spaustuvėje išspausdinta keli tūkstančiai leidinių, iš jų apie 700 lietuvių kalba. Žymiausi leidiniai: A. Mickevičiaus pirmoji poezijos knyga (1822 m.), K. Sirvydo „Punktų sakimų“ (1845 m.), M. Valančiaus „Žemajtių wiskupiste“ (1848 m.), L. Ivinskio kalendoriai (1846–1851 m., 1855–1864 m.), J. I. Kraševskio „Witolorauda“ (1846 m.). XX a. pradžioje išleido J. Biliūno, G. Landsbergio-Žemkalnio, G. Petkevičaitės-Bitės, P. Višinskio, Žemaitės knygų, užsienio rašytojų vertimų.

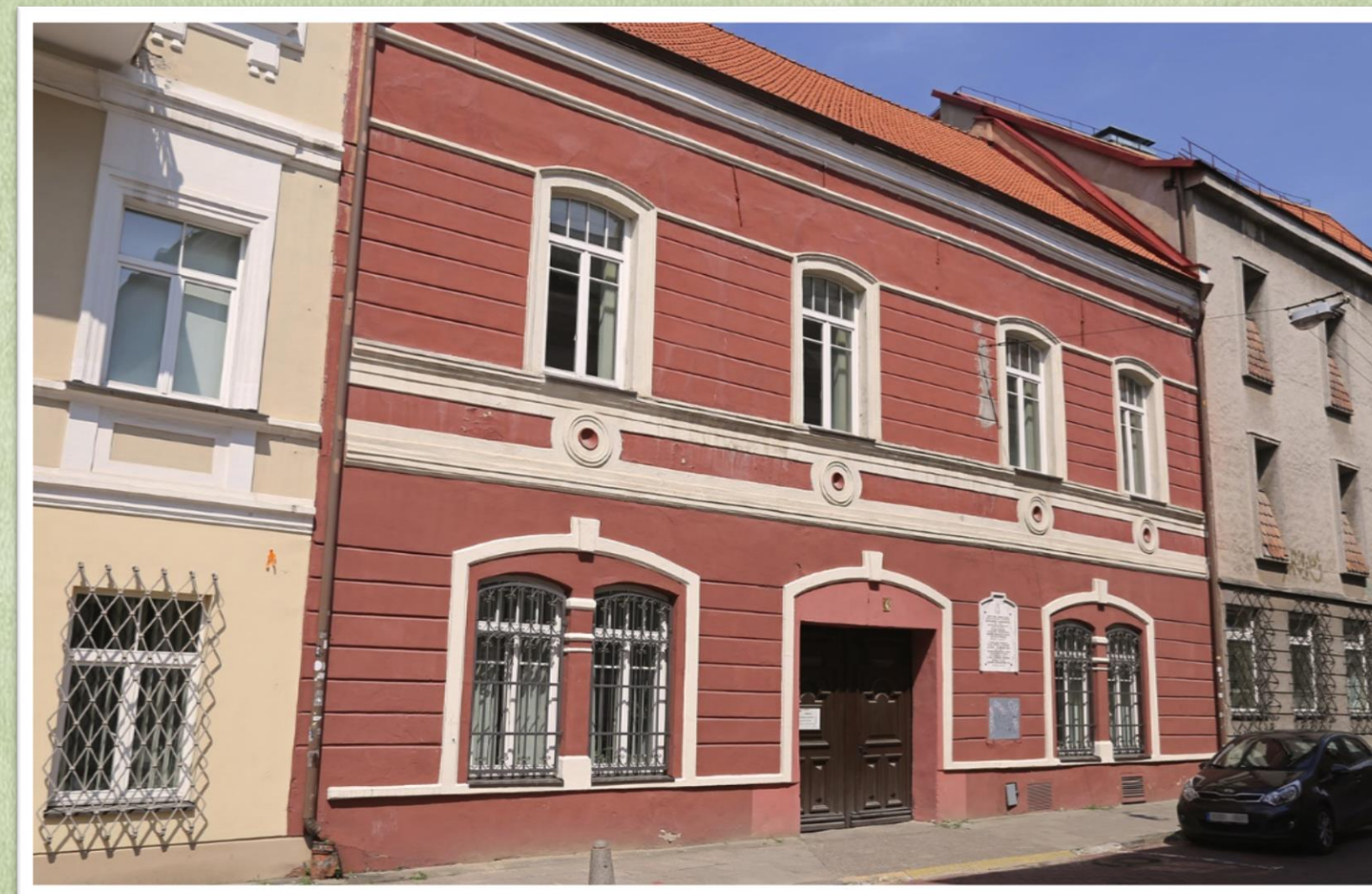
Zavadskio spaustuvės leidiniai. Nuotr. iš kn.: Jogėla, Vytautas. Karališkosios spaustuvės istorija: spaustuvei AB „Spauda“ 430 metų. – Vilnius, 2004, p. 66, 67, 69, 73.

JUOZAPO ZAVADSKIO KNYGYNAS (1816–1940)

Savo spaustuvės produkciją J. Zavadskis platino per knygynus. Siekdamas sutelkti vienoje įmonėje ir knygų leidybą, ir jų platinimą, jis buvo pagrindinis Vilniaus universiteto knygyno veiklos organizatorius, nuo 1820 m. – knygyno savininkas. J. Zavadskio knygynas buvo didžiausias ir moderniausias Vilniuje. Čia buvo platinamos įvairių mokslo sričių ir įvairiomis kalbomis išleistos knygos, pasirodžiusios didžiausiuose Vakarų Europos ir Rusijos miestuose. Knygyne lankydavosi rašytojai, literatai, poetai, mokslininkai, menininkai. Čia stovėjo keli fortepijonai, vykdavo koncertai, literatūrinės diskusijos, poezijos skaitymų vakarai, naujų knygų aptarimai.

Namas Vilniuje, Šv. Jono g. 4, kuriame veikė Juozapo Zavadskio spaustuvė. Iliustracija iš: <https://bit.ly/3KCrXJh>.

Memorialinė lenta ant namo Šv. Jono g. 4, kuriame veikė Juozapo Zavadskio spaustuvė. Iliustracija iš: <https://bit.ly/3KCrXJh>.

1828 m. išsikrausčius iš universiteto patalpų, knygynas įkurtas kapitulos name Pilies g. 8/1. Po J. Zavadskio mirties verslą perėmė spaustuvininko sūnūs Adomas ir Feliksas Zavadskiai. 1853 m. Pilies gatvėje, dabartinio K. Sirvydo skvero vietoje stovėjusiame name atidarytas naujas knygynas. Ant pastato fasado kabojo didelė Juozapo Zavadskio knygyno iškaba, virš jos tarplangiuose – reklamos rusų, lenkų, lietuvių, vokiečių ir prancūzų kalbomis. Pirmame knygyno aukšte prekiauta ne tik knygomis, bet ir gaidomis. Čia buvo pastatytas F. Zavadskio dirbtuvės pianinas, kuriuo pirkėjai skambindavo pasirinktas gaidas. Nuo 1904 m. knygyne veikė biblioteka, turėjusi šimtus skaitytojų. Pirmojo pasaulinio karo metais knygų prekyba katastrofiškai krito, knygyno reikalai pašlijo. 1930 m. A. Zavadskis visas lietuviškas knygas sunaikino, o kitų likučius perkėlė į Pilies g. 24 įrengtą knygyną. 1940 m. knygynas veiklą nutraukė.

Zavadskių knygynas neišlikusiame Pilies gatvės name. Nuotr. iš kn.: Čaplinskas, Antanas Rimvydas. Vilniaus istorija: legendos ir tikrovė. – Vilnius, 2010, p. 411.

„VILNIAUS ŽINIŲ“ SPAUSTUVĖ (1904–1910)

1904 m. panaikinus lietuvių spaudos lotyniškais rašmenimis draudimą, inžinierius, žymus Lietuvos visuomenės veikėjas, pramonininkas Petras Vileišis sumanė Vilniuje įsteigti lietuvišką leidyklą. Vilniaus gubernatorius įsteigti spaustuvę leidimą davė, bet nurodė, kad ji turi būti miesto centre, kad inspekcija galėtų lengviau kontroliuoti jos veiklą. „Vilniaus žinių“ spaustuvė buvo įrengta Vilniaus g. 10-ame name (dabar Vilniaus g. 39), priešais S. Moniuškos aikštę ir Šv. Kotrynos bažnyčią.

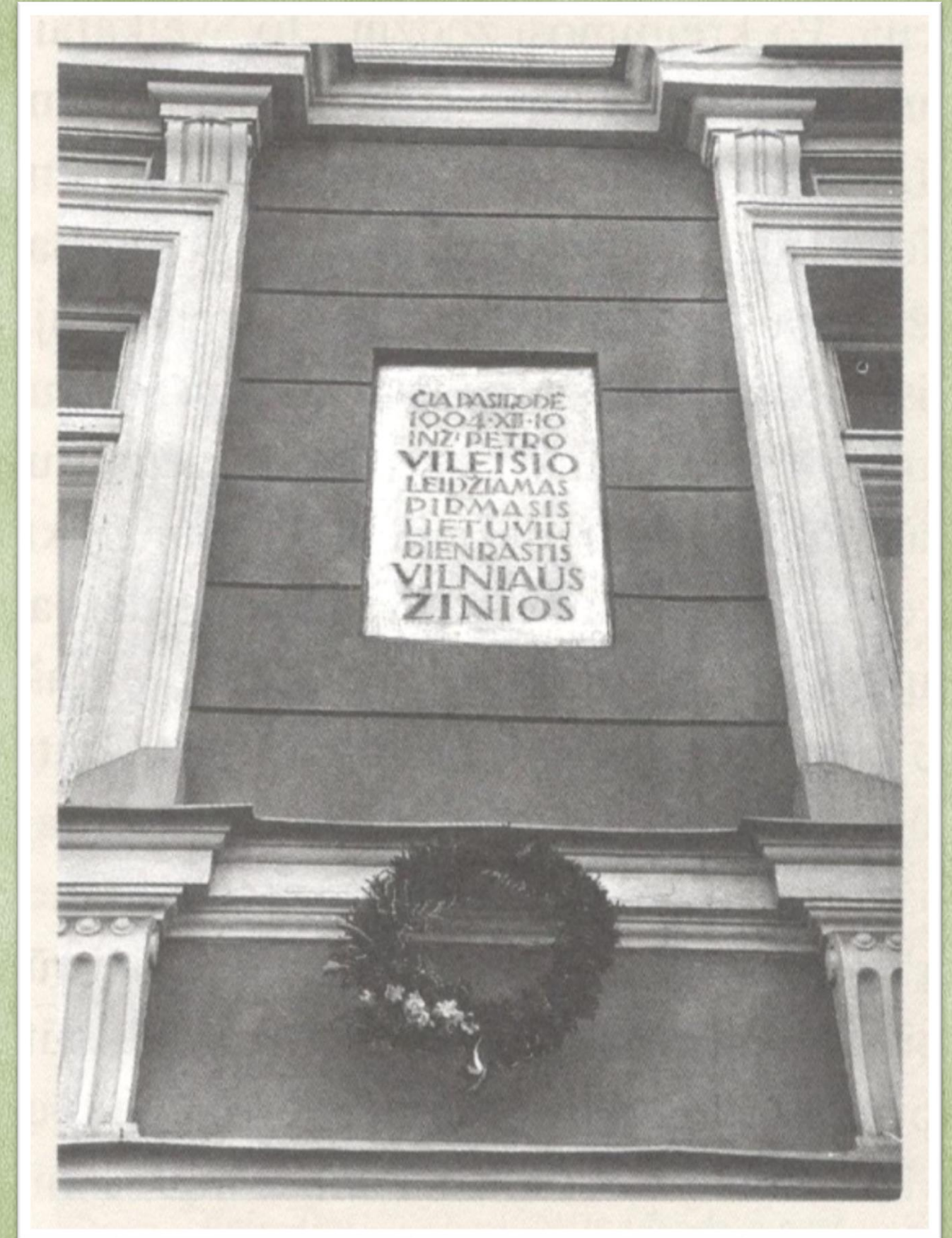
*„Vilniaus žinių“ spaustuvės steigėjas Petras Vileišis. Nuotr. iš kn.:
Vileišių rūmų ansamblis Vilniuje. – Vilnius, 2014, p. 127.*

Namas Vilniaus g. 10 (dabar Nr. 39), kur 1904 m. buvo įrengta P. Vileišio spaustuvė. Nuotr. iš kn.: Aničas, Jonas. Petras Vileišis, 1851–1926. – Vilnius, 2001, p. 305.

Memorialinė lenta prie namo Vilniaus g. 10 (dabar 39), kur 1904 m. buvo įrengta P. Vileišio spaustuvė. Nuotr. iš kn.: Aničas, Jonas. Petras Vileišis, 1851–1926. – Vilnius, 2001, p. 370.

1906 m. spaustuvė perkelta į Vileišių rūmus (Antakalnio g. 6). Vileišių rūmuose iki Pirmojo pasaulinio karo taip pat buvo rengiamos parodos, lietuviški vakarai, susirinkimai, susitikimai, aptariami aktualūs tautinio judėjimo reikalai. P. Vileišiui pasiūlius, 1907 m. sausį rūmuose įvyko Pirmoji lietuvių dailės paroda. Nuo 1945 m. Vileišių rūmai priklauso Lietuvos mokslų akademijai.

Vileišių rūmai. 1905 m. Iliustracija iš: <https://bit.ly/3vfH4lH>.

Spaustuvės archyvo neišliko, kiek iš viso joje išleista leidinių, nėra žinoma. Lietuvių kalba išspausdinti 158 leidiniai, 13 natų leidinių, atvirukų su istoriniais Lietuvos vaizdais. Čia išspausdintos dvi paties P. Vileišio knygutės, visuomenės mokslams, medicinai, religijai skirti informaciniai leidiniai, mokyklų vadovėliai, grožinės literatūros kūriniai, lietuvių tautosakos rinkiniai. 1905–1906 m. buvo spausdinamas P. Vileišio įsteigtas pirmasis dienraštis lietuvių kalba „Vilniaus žinios“, kitų leidėjų periodiniai leidiniai – „Šviesa“, „Lietuvos bitininkas“, lenkų kalba „Goniec Codzienny“. 1910 m. spaustuvė buvo uždaryta.

Pirmasis „Vilniaus žinių“ numeris. Nuotr. iš kn.: Vileišių rūmų ansamblis Vilniuje. – Vilnius, 2014, p. 147.

yra paprastais natūraliais dienraščiu leidimas, jos yra su tokiais rakais aprašytose, joms dienraštis tur naupena. Mums, lietuviams, vis kas kita „Vilniaus žinių“ pastoro dymas bus tokie natūralios gyvenimo sąlygos, kurie turės, visuomet pasilikti labai brangus Lietuvos istorijoje, toki tyrimai, jog į tą tarpą mūsų tautos žmones, turėti, visada būrės, kalpa į diktinius, bent į labai praktiški, savo gyvenimo atsitiktiniai. Ar gi ir valius būti kitaip komete į jį šilumą? Krasto ir tautos reikalų visuomet yra būvoti dangybe, bet tuo reikalais visose apyvaizdėse čia pat, savo krašte, pradėjome tikėti dabar, ty reikalų ir dabar, yra be galo, be krašto kur pastaruoju-čia skyje, čia loyky, kurią gyvenimo koka papasakoti – visur kita loykyti, visur rastą a bedžiniam. Pradėjami tokiose sąlygose dienraštis darba, turėjome kaip netgi loykytis skytiuos savo tautos slaugy ir galvinti, jog dar nesudėtingas sąskait. Gerai mę prantame, jog dienas, kurį pradeda darba, yra prantame: ryškūs plūtinai apyvietoms, nebūti sąskaita d „pradžios“ ie, kur jo tobulesni reikalavimus, – visur juk, kad ir plūtinai bedirbiamas, tuo tarpu nepatvirtinti ne žinių ne tu valdimo sąlygose apyvietoms, nebūti atsitiktinai pirmas, o Lietuvos tikinčių, ir argu, į lauko darbu žmones, išloki sakanti ir žmones ir į jį reikalus, paskoti ir į kitus, lietuvių gyvenimo, kurie lauko mūsų pagalbos, pasakymo, patarimo. Visas mūsų darbas, viso darbo pakrypimai į tą ar į tą pusę pareli būrės, žinoma, ir upi lo, kas bus mūsų dienraštis skaitytis, jais. Tada dalykas bus natūral, bet, tikrai ligaini, ne loyoti. Ar taip ar taip, redakcija turės kiek žvelgti, kaip prie ty reikalavimų, kurie bus natūrali ir į kitą aktyvumą, jį susipatinti apie mūsų dienraštį. Dabar gi, toki pradėjami savo gyvenimo dienas, mes apie tą dalyką tikim galime pasakyti, esame išmėnami raipe Lietuvos apyvietoms, perėmė ir laime. Turėdami prieš save tą garbę, nesime savo skaitytėjams ir Lietuvos ir kitur tikras žinias, tas žinias joms atskaityti, turėjime joms ir taip jai sveikta dvasios maisto, duojime joms sveiką maistą, pasakytis, mes ir tik.

Redakcija.

Amž. ato. Sim. Daugantas, vėk. M. Voleičauskis, P. Arntas, Vilniaus Kuriška, vėk. A. Baranovskis, ir didelis didelis dangybe kitų mūsų tautos žmonių, kurie, ligai varge ir dirbe, dabar ramiai išsi pasidėjė Lietuvos ir kitų sąlygose gyvenime. Klaidas yra laukė, toki patekanti Lietuvos padangėje sąsuleis, tos žviesos, to kurios skurdū kiekvienai tautai gyvenit. Tuo sąsuleis belankiam, bendrabūtiui, joms... tas sąsuleis, sau šis jį nesulaikete, bent Lietuvos dienraštis joms neteko pasididinti, bet tuo sąsuleis patekėjima joms mums priartimote. – mes tai gerai žinėjome, karo mūšaisioris ant savo užklausoje gavo ir vyriausioje komandotojaus pranešima, jog karūmoms susilūpūs, esy. Klausimais, virūlas pradėjimas pritaikimose pasidėjė. Klūtys suliy avaliūs esantūs pralūpūs: ir rodėis esy šimtas tūkstančių porų

patarime, ir suprantame ne tikrai žiniam, jos yra su tokiais rakais aprašytose, joms dienraštis tur naupena. Mums, lietuviams, vis kas kita „Vilniaus žinių“ pastoro dymas bus tokie natūralios gyvenimo sąlygos, kurie turės, visuomet pasilikti labai brangus Lietuvos istorijoje, toki tyrimai, jog į tą tarpą mūsų tautos žmones, turėti, visada būrės, kalpa į diktinius, bent į labai praktiški, savo gyvenimo atsitiktiniai. Ar gi ir valius būti kitaip komete į jį šilumą? Krasto ir tautos reikalų visuomet yra būvoti dangybe, bet tuo reikalais visose apyvaizdėse čia pat, savo krašte, pradėjome tikėti dabar, ty reikalų ir dabar, yra be galo, be krašto kur pastaruoju-čia skyje, čia loyky, kurią gyvenimo koka papasakoti – visur kita loykyti, visur rastą a bedžiniam. Pradėjami tokiose sąlygose dienraštis darba, turėjome kaip netgi loykytis skytiuos savo tautos slaugy ir galvinti, jog dar nesudėtingas sąskait. Gerai mę prantame, jog dienas, kurį pradeda darba, yra prantame: ryškūs plūtinai apyvietoms, nebūti sąskaita d „pradžios“ ie, kur jo tobulesni reikalavimus, – visur juk, kad ir plūtinai bedirbiamas, tuo tarpu nepatvirtinti ne žinių ne tu valdimo sąlygose apyvietoms, nebūti atsitiktinai pirmas, o Lietuvos tikinčių, ir argu, į lauko darbu žmones, išloki sakanti ir žmones ir į jį reikalus, paskoti ir į kitus, lietuvių gyvenimo, kurie lauko mūsų pagalbos, pasakymo, patarimo. Visas mūsų darbas, viso darbo pakrypimai į tą ar į tą pusę pareli būrės, žinoma, ir upi lo, kas bus mūsų dienraštis skaitytis, jais. Tada dalykas bus natūral, bet, tikrai ligaini, ne loyoti. Ar taip ar taip, redakcija turės kiek žvelgti, kaip prie ty reikalavimų, kurie bus natūrali ir į kitą aktyvumą, jį susipatinti apie mūsų dienraštį. Dabar gi, toki pradėjami savo gyvenimo dienas, mes apie tą dalyką tikim galime pasakyti, esame išmėnami raipe Lietuvos apyvietoms, perėmė ir laime. Turėdami prieš save tą garbę, nesime savo skaitytėjams ir Lietuvos ir kitur tikras žinias, tas žinias joms atskaityti, turėjime joms ir taip jai sveikta dvasios maisto, duojime joms sveiką maistą, pasakytis, mes ir tik.

Redakcija.

Amž. ato. Sim. Daugantas, vėk. M. Voleičauskis, P. Arntas, Vilniaus Kuriška, vėk. A. Baranovskis, ir didelis didelis dangybe kitų mūsų tautos žmonių, kurie, ligai varge ir dirbe, dabar ramiai išsi pasidėjė Lietuvos ir kitų sąlygose gyvenime. Klaidas yra laukė, toki patekanti Lietuvos padangėje sąsuleis, tos žviesos, to kurios skurdū kiekvienai tautai gyvenit. Tuo sąsuleis belankiam, bendrabūtiui, joms... tas sąsuleis, sau šis jį nesulaikete, bent Lietuvos dienraštis joms neteko pasididinti, bet tuo sąsuleis patekėjima joms mums priartimote. – mes tai gerai žinėjome, karo mūšaisioris ant savo užklausoje gavo ir vyriausioje komandotojaus pranešima, jog karūmoms susilūpūs, esy. Klausimais, virūlas pradėjimas pritaikimose pasidėjė. Klūtys suliy avaliūs esantūs pralūpūs: ir rodėis esy šimtas tūkstančių porų

patarime, ir suprantame ne tikrai žiniam, jos yra su tokiais rakais aprašytose, joms dienraštis tur naupena. Mums, lietuviams, vis kas kita „Vilniaus žinių“ pastoro dymas bus tokie natūralios gyvenimo sąlygos, kurie turės, visuomet pasilikti labai brangus Lietuvos istorijoje, toki tyrimai, jog į tą tarpą mūsų tautos žmones, turėti, visada būrės, kalpa į diktinius, bent į labai praktiški, savo gyvenimo atsitiktiniai. Ar gi ir valius būti kitaip komete į jį šilumą? Krasto ir tautos reikalų visuomet yra būvoti dangybe, bet tuo reikalais visose apyvaizdėse čia pat, savo krašte, pradėjome tikėti dabar, ty reikalų ir dabar, yra be galo, be krašto kur pastaruoju-čia skyje, čia loyky, kurią gyvenimo koka papasakoti – visur kita loykyti, visur rastą a bedžiniam. Pradėjami tokiose sąlygose dienraštis darba, turėjome kaip netgi loykytis skytiuos savo tautos slaugy ir galvinti, jog dar nesudėtingas sąskait. Gerai mę prantame, jog dienas, kurį pradeda darba, yra prantame: ryškūs plūtinai apyvietoms, nebūti sąskaita d „pradžios“ ie, kur jo tobulesni reikalavimus, – visur juk, kad ir plūtinai bedirbiamas, tuo tarpu nepatvirtinti ne žinių ne tu valdimo sąlygose apyvietoms, nebūti atsitiktinai pirmas, o Lietuvos tikinčių, ir argu, į lauko darbu žmones, išloki sakanti ir žmones ir į jį reikalus, paskoti ir į kitus, lietuvių gyvenimo, kurie lauko mūsų pagalbos, pasakymo, patarimo. Visas mūsų darbas, viso darbo pakrypimai į tą ar į tą pusę pareli būrės, žinoma, ir upi lo, kas bus mūsų dienraštis skaitytis, jais. Tada dalykas bus natūral, bet, tikrai ligaini, ne loyoti. Ar taip ar taip, redakcija turės kiek žvelgti, kaip prie ty reikalavimų, kurie bus natūrali ir į kitą aktyvumą, jį susipatinti apie mūsų dienraštį. Dabar gi, toki pradėjami savo gyvenimo dienas, mes apie tą dalyką tikim galime pasakyti, esame išmėnami raipe Lietuvos apyvietoms, perėmė ir laime. Turėdami prieš save tą garbę, nesime savo skaitytėjams ir Lietuvos ir kitur tikras žinias, tas žinias joms atskaityti, turėjime joms ir taip jai sveikta dvasios maisto, duojime joms sveiką maistą, pasakytis, mes ir tik.

Redakcija.

Amž. ato. Sim. Daugantas, vėk. M. Voleičauskis, P. Arntas, Vilniaus Kuriška, vėk. A. Baranovskis, ir didelis didelis dangybe kitų mūsų tautos žmonių, kurie, ligai varge ir dirbe, dabar ramiai išsi pasidėjė Lietuvos ir kitų sąlygose gyvenime. Klaidas yra laukė, toki patekanti Lietuvos padangėje sąsuleis, tos žviesos, to kurios skurdū kiekvienai tautai gyvenit. Tuo sąsuleis belankiam, bendrabūtiui, joms... tas sąsuleis, sau šis jį nesulaikete, bent Lietuvos dienraštis joms neteko pasididinti, bet tuo sąsuleis patekėjima joms mums priartimote. – mes tai gerai žinėjome, karo mūšaisioris ant savo užklausoje gavo ir vyriausioje komandotojaus pranešima, jog karūmoms susilūpūs, esy. Klausimais, virūlas pradėjimas pritaikimose pasidėjė. Klūtys suliy avaliūs esantūs pralūpūs: ir rodėis esy šimtas tūkstančių porų

„Vilniaus žinių“ kalba (prekė) su pristatymu:
1 m. 3 m. 6 m. 12 m.
Vilniaus... 50 k. 1.15 k. 2.50 k. 5 k.
Vilniaus... 10 k. 1.75 k. 3.50 k. 6 k.
Užsieniu (paštu) 1.20 k. 3.50 k. 6 k. 12 k.

APSKELBIMAI:
Prieš teikti kvi paruošti šitai arba jos vieta... 10 k.
Prie teikti kvi reklamas, paskelgti ir t. t. už surašiusi eilę arba pavienį 20 k. už surašiusi apskelbtus kvi pavienį eilę arba pavienį... 10 k.
Apie žinias apskelbtus visus internetus.

D. A. DOMAŠEVICĪUS
Pirmasis numeris.
Tat va pirmasis mūsų „Vilniaus žinių“ numeris!
Koki tai mums džiaugsmas!
Tatai, ko mes taip ilgai geidavome – dabar turime. Turime spausdinti ir dienraštį!

„Vilniaus žinių“ kalba (prekė) su pristatymu:
1 m. 3 m. 6 m. 12 m.
Vilniaus... 50 k. 1.15 k. 2.50 k. 5 k.
Vilniaus... 10 k. 1.75 k. 3.50 k. 6 k.
Užsieniu (paštu) 1.20 k. 3.50 k. 6 k. 12 k.

APSKELBIMAI:
Prieš teikti kvi paruošti šitai arba jos vieta... 10 k.
Prie teikti kvi reklamas, paskelgti ir t. t. už surašiusi eilę arba pavienį 20 k. už surašiusi apskelbtus kvi pavienį eilę arba pavienį... 10 k.
Apie žinias apskelbtus visus internetus.

„Vilniaus žinių“ (Priešburgis telegrafas) TELEGRAMOS.
PETERBURGAS. Gruodžio 9 – 22 d. Belei patalpinų laikraščio straipsnių apie vargus aršimius, karo mūšaisioris ant savo užklausoje gavo ir vyriausioje komandotojaus pranešima, jog karūmoms susilūpūs, esy. Klausimais, virūlas pradėjimas pritaikimose pasidėjė. Klūtys suliy avaliūs esantūs pralūpūs: ir rodėis esy šimtas tūkstančių porų

Nežinomas XX a. I p. fotografas. „Vilniaus žinių“ redakcija: [P. Vileišio įsteigtų redakcijos, knygyno ir spaustuvės darbuotojai Vilniuje, prie Gedimino pilies griuvėsių]. 1905. MJŠNM I K 2. Marijos ir Jurgio Šlapelių namas-muziejus. Nuotrauka iš LIMIS: <https://bit.ly/3xhN4wR>.

„VILNIAUS ŽINIŲ“ KNYGYNAS (1904–1912)

1904 m. spalio 25 d. Vilniaus miesto salės rūmų pirmame aukšte (Aušros Vartų g. 5; dabar Lietuvos nacionalinė filharmonija) P. Vileišis įsteigė pirmąjį lietuvišką knygyną „Vilniaus žinios“. Tai buvo vieno kambario patalpa su durimis ir vienu langu į Aušros Vartų gatvę ir langu į pasažą.

Pirmasis lietuviškų knygų knygynas Vilniuje. Nuotr. iš kn.: Vileišių rūmų ansamblis Vilniuje. – Vilnius, 2014, p. 150.

*„Vilniaus žinių“ pranešimas apie atsidariusį knygyną. Nuotr. iš kn.:
Vileišių rūmų ansamblis Vilniuje. – Vilnius, 2014, p. 150.*

PETRO VILEIŠIO

„Vilniaus Žinių“

KNYGYNAS

VILNIUS,

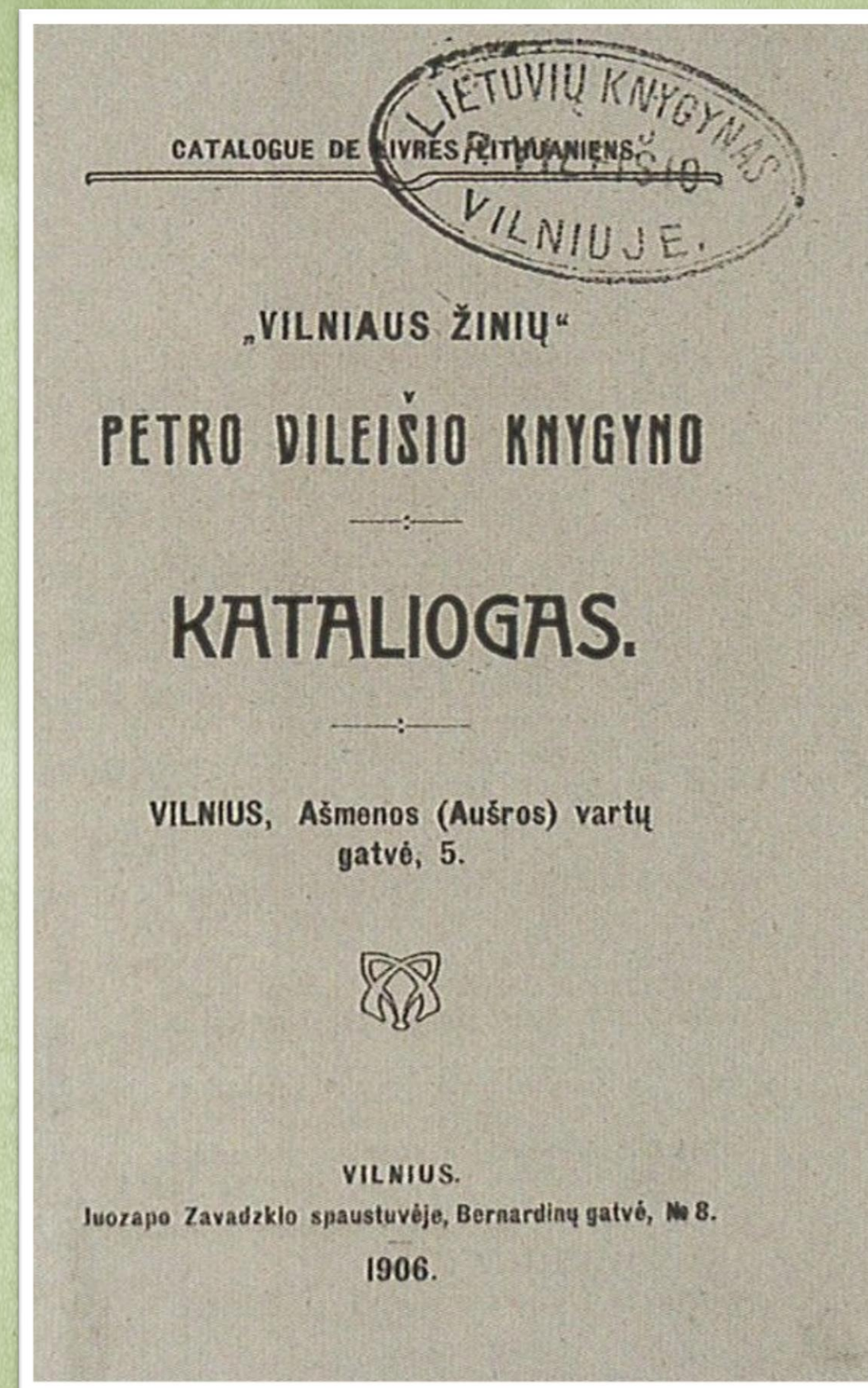
Ašmenos (Aušros) Vartų gatvė 5.

Knygyne galima gauti visokių pasiskaitymui naudingų
knygelių, laikraščių, abėcėlių...

Čia-pat yra Vilniaus apygardai «Lietuvių Laikraščio»
agentura.

1910 m. knygynas buvo perkeltas į Vileišių rūmus. Pirmosios knygyno knygos buvo paties P. Vileišio raštai – spaudos draudimo metais išleistos knygelės. Prekiavo „Vilniaus žinių“ spaustuvės leidiniais ir kita lietuviška spauda, išleista ir Lietuvoje ir užsienyje. Knygyne buvo prekiaujama ir periodine spauda, priimama jos prenumerata. Apie knygyne esančius leidinius informavo specialūs katalogai.

Informacinis P. Vileišio knygyno katalogas. Nuotr. iš kn.: Vileišių rūmų ansamblis Vilniuje. – Vilnius, 2014, p. 151.

MARIJOS ŠLAPELIENĖS LIETUVIŲ KNYGYNAS (1906–1949)

1906 m. vasario 6 d. Vilniuje, Pocių rūmuose (dabar Domonikonų g. 11), duris atvėrė Marijos Piaseckaitės-Šlapelienės lietuvių knygynas. Po J. Zavadskio knygyno lietuviško skyriaus ir P. Vileišio „Vilniaus žinių“ knygyno atidarymo tai buvo trečia tokio pobūdžio kultūros įstaiga Vilniuje. Naujojo knygyno savininkai buvo Vilniaus kultūros veikėjai Marija ir Jurgis Šlapeliai.

Marija Piaseckaitė ir Jurgis Šlapelis apie 1905 m. Nuotr. iš kn.: Vileišių rūmų ansamblis Vilniuje. – Vilnius, 2014, p. 151.

Knygynui teko dirbti carinės (1906–1915 m.), kaizerinės (1915–1920 m.), lenkų (1920–1939 m.), hitlerinės bei sovietinės okupacijos (1939–1949 m.) metais. Knygynas palaikė ryšius su įvairiomis Lietuvos ir kitų šalių mokslo, švietimo ir kultūros institucijomis, taip pat su atskirais rašytojais, pedagogais, kitų sričių specialistais – knygų autoriais ir pirkėjais. Knygyne lankydavosi Lazdynų Pelėda, Juozas Tumas-Vaižgantas, Žemaitė ir kiti lietuvių veikėjai.

Pirmoji M. Šlapelienės knygyno iškaba. Nuotr. iš kn.: Žukas, Vladas. Marijos ir Jurgio Šlapelių lietuvių knygynas Vilniuje. – Vilnius, 2000.

Nežinomas XX a. I p. fotografas. M. Šlapelienės lietuvių knygyno 25 metų sukaktis: [knygyno tarpduryje stovi: pirma iš dešinės – M. Šlapelienė, šalia jos – knygyno darbuotoja A. Klišytė]. 1931 m. MJSNM ĮK 101(GRo). Marijos ir Jurgio Šlapelių namas-muziejus. Nuotrauka iš LIMIS: <https://bit.ly/3vckWsb>.

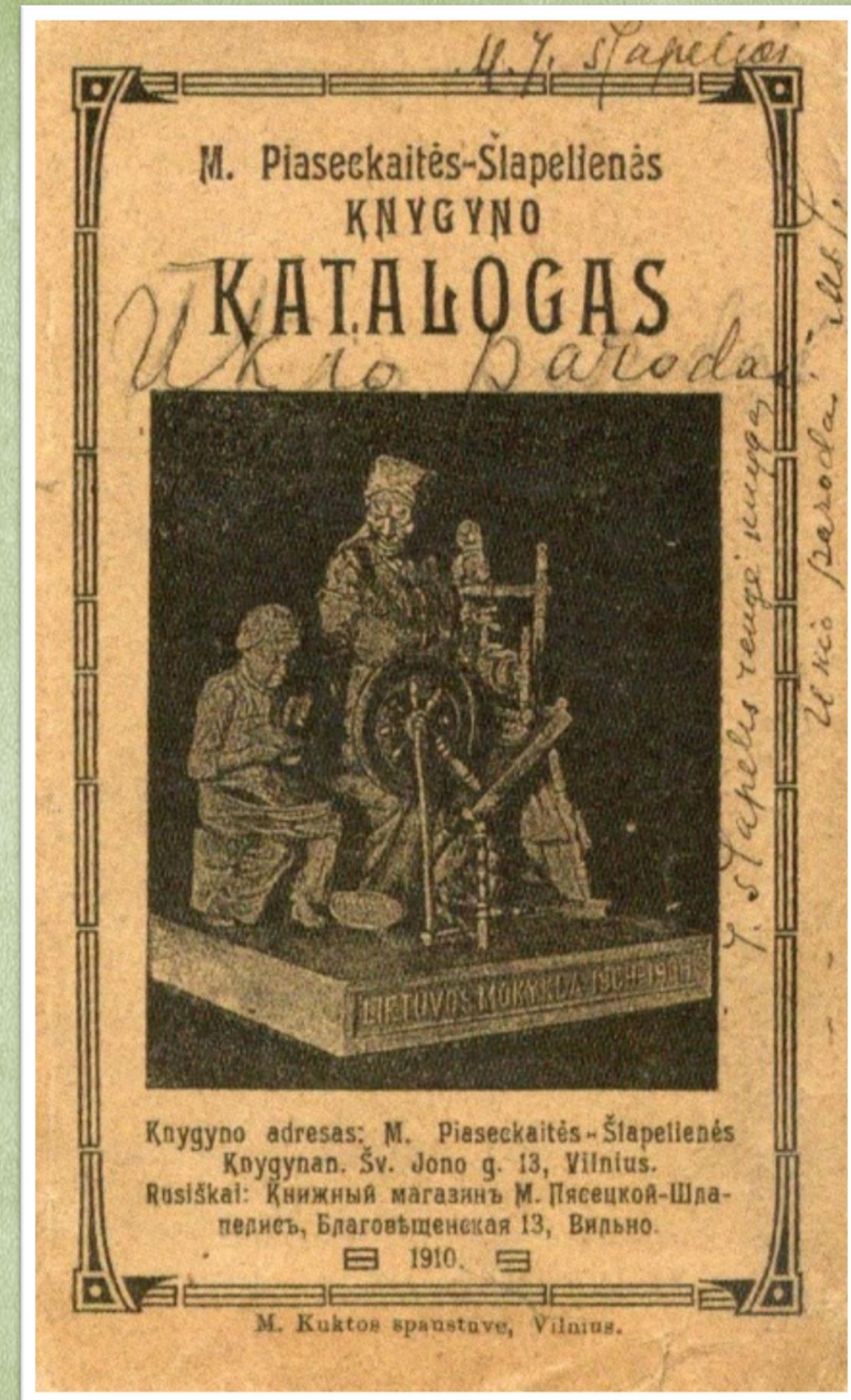
3K - F101(82)
1931
Vasario 19 d.
Knygyno 25 m.
Sukaktuvės.
Marija Šlapelienė
M. Šlapelienės Lietuvių
Knygynas Vilniuje įst. 1906
Dainų namų gatvėje, 13
1931 m.
25 metų jubiliejaus diena.
Tęsimas 1938 m. liepą nuimti.

Marijos Šlapelienės lietuvių knygyne. 1931 m. Antras iš kairės – J. Šlapelis, šalia sėdi M. Šlapelienė, toliau stovi jų sūnus Skaistutis. Nuotr. iš kn.: Vilniaus kultūrinis gyvenimas ir Šlapeliai. – Vilnius, 2019, p. 175.

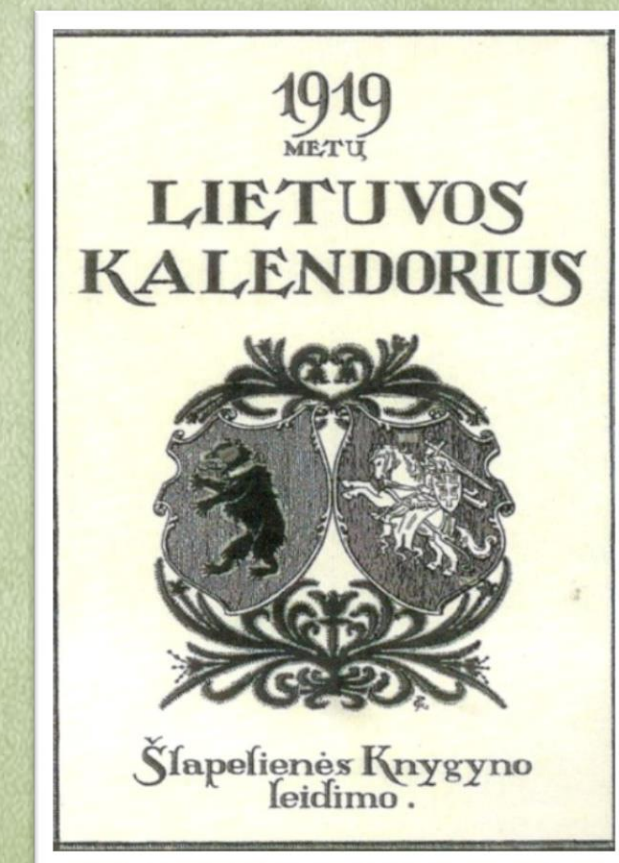
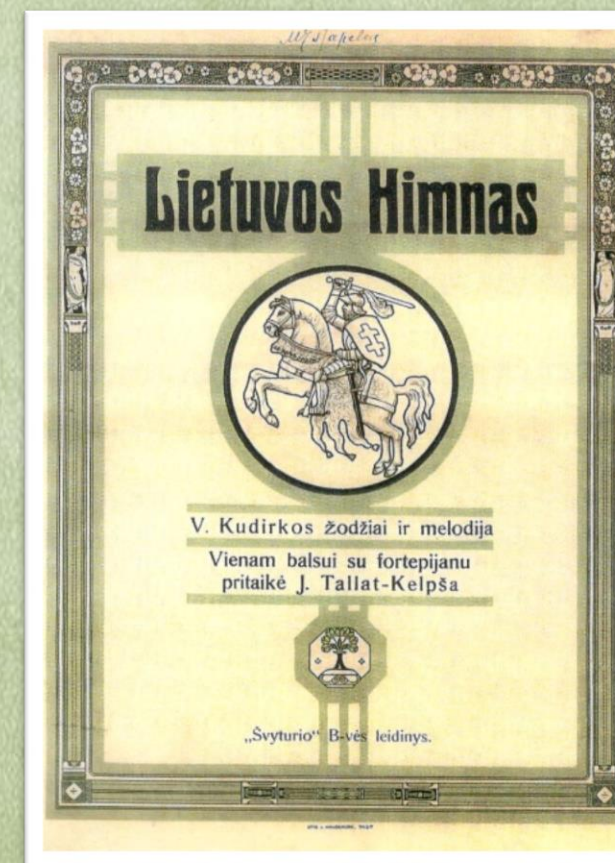
M. Šlapelienės lietuvių knygynas buvo vienas iš bastionų ginant lietuvių teises ir kultūrą Vilniuje bei Vilnijos krašte. Šlapeliai suprato knygos istorinę ir kultūrinę vertę: knygynui kaupė lietuviškas knygas, periodiką, smulkiuosius spaudinius, Lietuvą ir lietuvių tautą aprašančius spaudinius kitomis kalbomis (lituaniką), taip pat rankraščius.

Marijos Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno katalogas. 1910 m. Nuotr. iš kn.: Vilniaus kultūrinis gyvenimas ir Šlapeliai. – Vilnius, 2019, p. 200.

Marijos Šlapelienės knygyno leidiniai

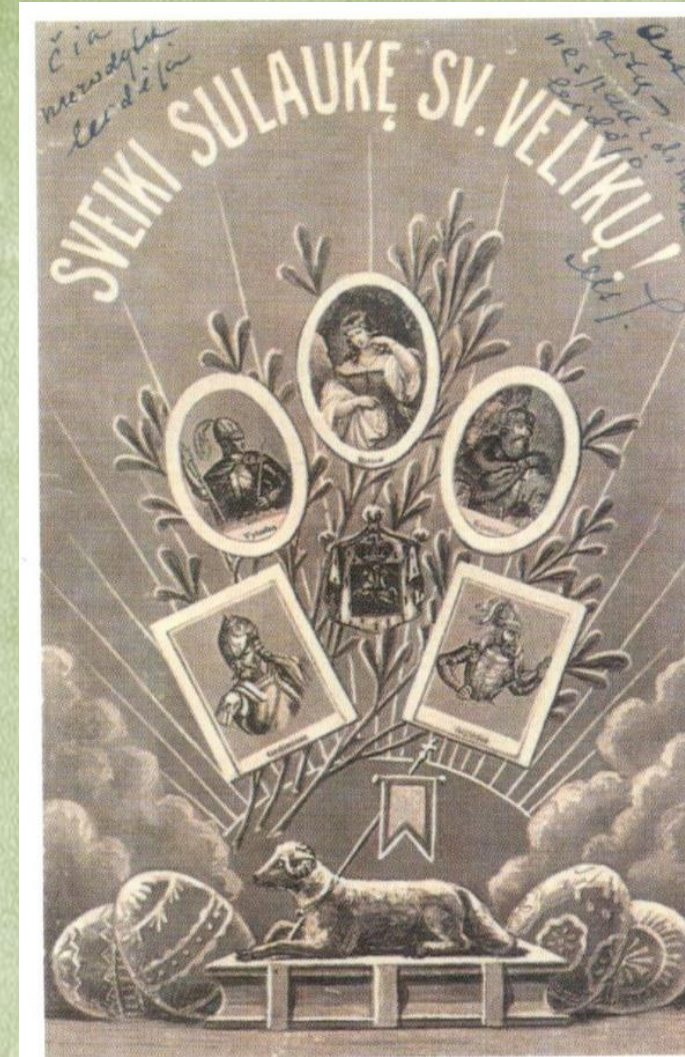
M. Šlapelienės knygyno leidiniai. Nuotr. iš kn.: Žukas, Vladas. Marijos ir Jurgio Šlapelių lietuvių knygynas Vilniuje. – Vilnius, 2000.

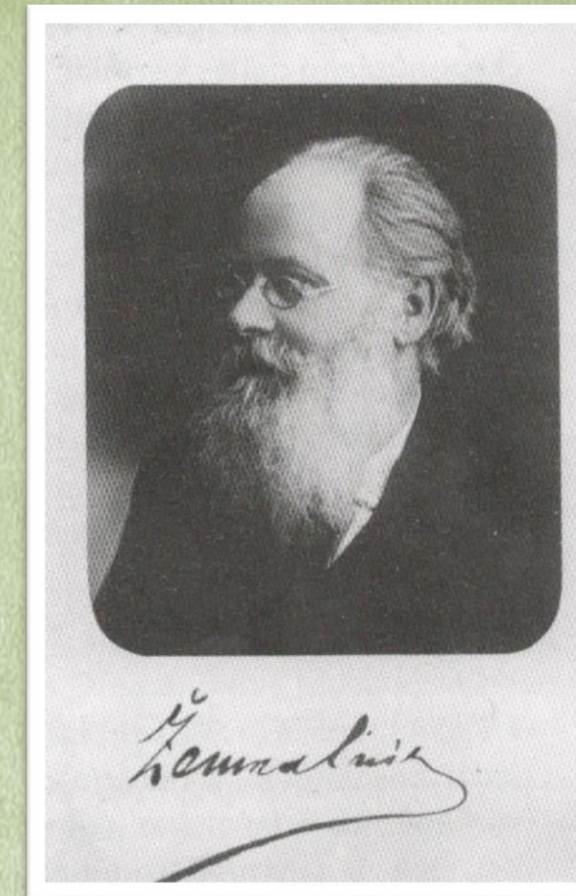
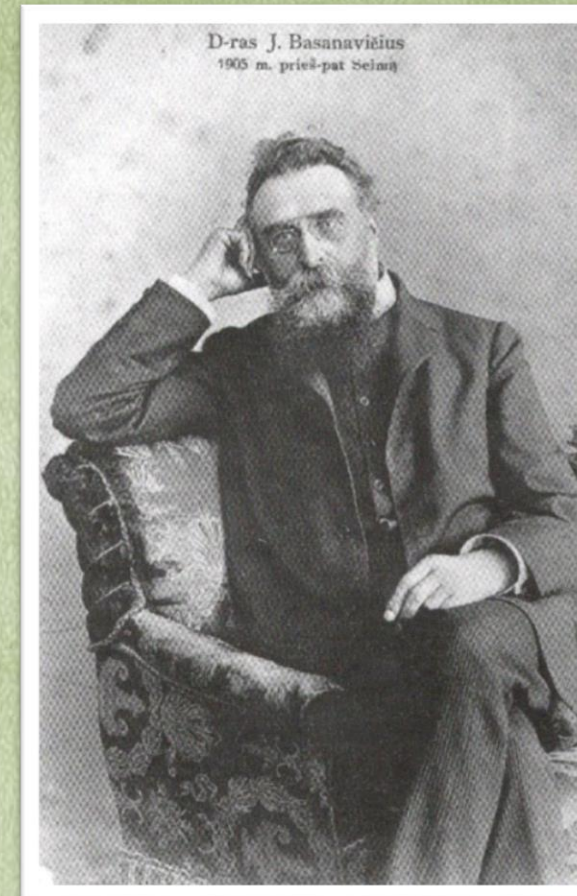
Marijos Šlapelienės knygyno atvirukai

Populiarūs buvo knygyno leidžiami atvirukai bei vadinamieji „laiškeliai“, t.y. popierius laiškam su spausdintais tekstais. Išleista lietuvių dailininkų darbų reprodukcijų, daug atvirukų patriotine tematika.

*M. Šlapelienės knygyno atvirukai su Lietuvos kunigaikščių atvaizdais.
Nuotr. iš kn.: Žukas, Vladas. Marijos ir Jurgio Šlapelių lietuvių knygynas
Vilniuje. – Vilnius, 2000.*

Šlapelienės knygyno atvirukai su žymių to laikmečio asmenybių atvaizdais. Nuotr. iš kn.: Vilniaus kultūrinis gyvenimas ir Šlapeliai. – Vilnius, 2019, p. 214-215.

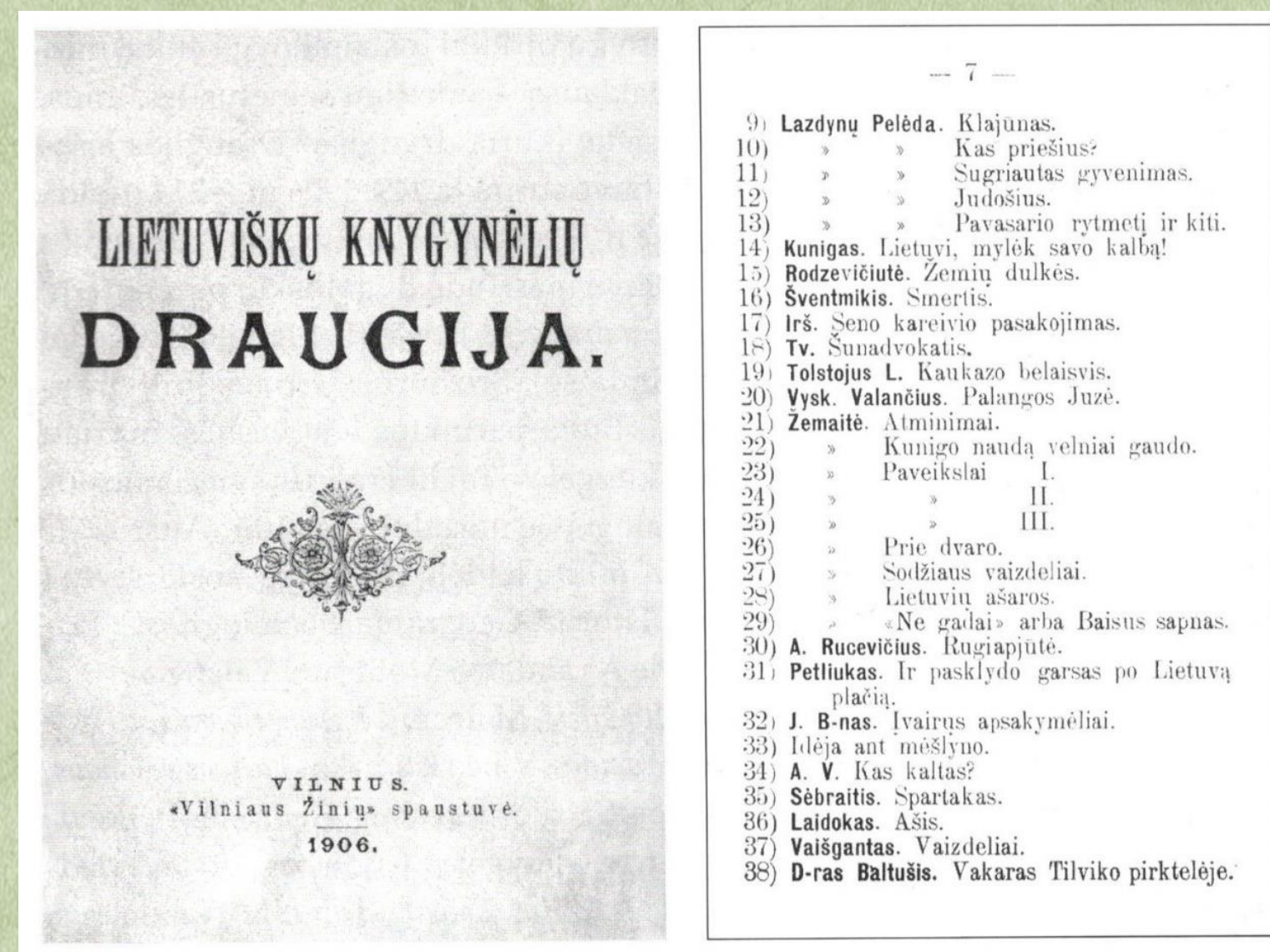

Juozo Kamarausko „Senojo Vilniaus“ ciklo atvirukai. Nuotr. iš kn.:
Žukas, Vladas. Marijos ir Jurgio Šlapelių lietuvių knygynas Vilniuje. –
Vilnius, 2000.

Prie knygyno veikė Lietuviškų knygynėlių draugija ir pirmasis lietuviškas „skolinamasis knygynėlis“, atlikęs bibliotekos funkcijas. Skolintojas turėdavo palikti knygos vertės užstatą, o už skaitymą buvo imamas nedidelis mokestis.

Lietuviškų knygynėlių draugijos įstatai ir „skolinamojo knygynėlio“ katalogas. Nuotr. iš kn.: Žukas, Vladas. Marijos ir Jurgio Šlapelių lietuvių knygynas Vilniuje. – Vilnius, 2000, p. 114.

M. Šlapelienės lietuvių knygynas buvo persekiojamas caro valdžios, čia ne kartą darytos kratos, savininkei keltos bylos. Represijų patyrė ir kaizerinės okupacijos metais, lenkų administracijos buvo laikinai uždarytas, M. Šlapelienė kalinta. 1949 m. knygynas sovietų valdžios buvo uždarytas, dalis knygų perkelta į tuometinius Knygų rūmus, dalis – į Lietuvos mokslines bibliotekas.

Marijos Šlapelienės knygynas po kratos. 1938 m. Nuotr. iš kn.: Vilniaus kultūrinis gyvenimas ir Šlapeliai. – Vilnius, 2019, p. 177.

Paskutinė knygyno nuotrauka. Nuotr. iš kn.: Žukas, Vladas. Marijos ir Jurgio Šlapelių lietuvių knygynas Vilniuje. – Vilnius, 2000, p. 405.

*Marija Šlapelienė prie namo, kuriame 40 metų veikė jos knygynas. 1964 m.
Nuotr. iš kn.: Vilniaus kultūrinis gyvenimas ir Šlapeliai. – Vilnius, 2019,
p. 179.*

Pociejų rūmai (Dominikonų g. 11, Senamiesčio seniūnija), kuriuose veikė M. Šlapelienės lietuvių knygynas. 2019 m. Iliustracija iš: <https://bit.ly/3jt6o3t>.

2004 m. ant Pociųjų rūmų pastato, kuriame 1906–1949 m. veikė Marijos Šlapelienės lietuvių knygynas, buvo atidengta **memorialinė lenta**, skirta lietuviškos spaudos šimtmečiui paminėti (skulpt. Andrejus Zubkovas).

Iliustracija iš: <https://bit.ly/3uv1yYm>.

LITERATŪRA

1. Aničas, Jonas. Petras Vileišis, 1851–1926. – 2-asis patais. ir papild. leid. – Vilnius, 2001. – 655, [1] p.: iliustr., faks.
2. Čaplinskas, Antanas Rimvydas. Vilniaus istorija: legendos ir tikrovė. – Vilnius, 2010. – 563, [1] p.: iliustr., faks., portr.
3. Stanisław Filibert Fleury, 1858–1915: fotografijos: [albumas]. – 2-asis patiksl. ir papild. leid. – Vilnius, [2016]. – 582, [2] p.: iliustr., portr.
4. Jogėla, Vytautas. Karališkosios spaustuvės istorija: spaustuvei AB „Spauda“ 430 metų. – Vilnius, 2004. – 94, [2] p.: iliustr., faks.
5. Knygotyra: enciklopedinis žodynas. – Vilnius, 1997, p. 358-359, 397, 403-404.
6. Vileišių rūmų ansamblis Vilniuje. – Vilnius, 2014. – 236, [3] p.: iliustr., faks., portr., žml.
7. Vilniaus kultūrinis gyvenimas ir Šlapeliai. – Vilnius, 2019. – 262, [2] p.: iliustr., faks., portr.
8. Žukas, Vladas. Marijos ir Jurgio Šlapelių lietuvių knygynas Vilniuje. – Vilnius, 2000. – 463, [1] p., [8] iliustr. lap.

Parodą parengė VAVB Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vyresnioji bibliografė Jurgita Lazauskaitė

